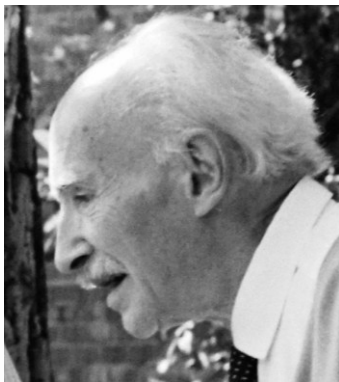

Hudra Árpád

BENEDEK MARCELL MINT ABSZOLÚT PEDAGÓGUS

DOI: <https://doi.org/10.32558/abszolot.2021.13>

Benedek Marcell (1885–1969)

„Az »olvasás művészete« életének vezérmotívuma. Voltaképpen minden irodalomtörténeti és esztétikai munkáját ennek szentelte: közel hozni az olvasót a műhöz, a múlt az olvasóhoz” – írta Benedek Marcellról a róla szóló életrajzi monográfiájában fia, Benedek István (BENEDEK István 1977, 158). Mindezek alapján nem tűnik irrelevánsnak a kérdés: abszolút pedagógus volt-e Benedek Marcell abban az értelemben, ahogy ez a fogalom a Kiss Árpád Műhely mintegy évtizedes munkája során körvonalazódott? Nem válaszként, hanem a kérdésfeltevés alapjaként idézzük magát Benedek Marcellt: „Szeretett mesterem, Riedl Figyes mondotta egyik egyetemi előadásán: »az irodalomtanárnak az a hivatása, hogy megtanítsa a növendékeit – olvasni«. Ez döntő batással volt rám. Hivatásnak, egész életre szóló célnak érzem, hogy olvasni tanítsak mindenkit, aki olvasni akar és szükségét érzi valami irányításnak.” Pár sorral korábban pedig szinte felső fokon jellemzi hivatástudatának kialakulását: „Egy emberöltővel ezelőtt, 1922-ben jelent meg először *Bevezetés az olvasás művészetébe* című könyvem. Szerettem ezt a munkámat – elcsapott tanár létemre azszal a büszke érzéssel, amelyet később József Attila fogalmazott meg. (BENEDEK Marcell 1970, 5)

*Én egész népemet fogom
nem középiskolás fokon
taní-
tani!*

Mindezek alapján annyit már most megjegyezhetünk, hogy Benedek Marcellnak az emberalakítás vágya valóban léte középpontját jelentette. Hiszen Faragó Lászlónak az abszolút pedagógusról szóló meghatározása – „*Ohyan géniusz, akinek az emberalakítás vágya jelentette léte középpontját.*” – irányítja vizsgálódásunkat. Géniusról egyelőre szó sincs, a következőkben azt járjuk körbe az életrajzi kronológiát követve, hogy hogyan is állunk a pedagógia médiumában kibontakozó többoldalú kiemelkedő tehetség kérdésével Benedek Marcellnál, illetve azzal az alapkérdéssel, hogy senkiből sem lesz véletlenségből vagy kényszerűségből abszolút pedagógus. Ez mindig koncepcionális és akarati kérdés függvénye. Ebben az értelemben egzisztenciális döntés, hogy valaki abszolút pedagógus lesz-e vagy sem. Tehát ennek a döntésnek a meglétét kell feltennünk kérdésként Benedek Marcellel kapcsolatban is.

Benedek Marcell némi túlzással nem is az életbe, hanem az irodalmi életbe született bele, mint Benedek Elek fia, aki Jókai után az ország legolvasottabb írója volt. Családi elvárás: Marcellnek nagy íróvá kell válnia. Fia, Benedek István is megfogalmazta az ezzel kapcsolatos problémát, „*hogy (apja – H. Á.) mindvégig otthonosabban mozgott az irodalomban, mint az életben, aminek csalódásai lecsillapították ugyan ifjonti hevességét, de élményei pótolhatatlanul elmaradtak. Ezért lett - legalábbis önmaga így ítéli meg – költő, drámaíró és regényíró helyett irodalmár és esztéta.*” (Benedek István 1977, 5–6) Egy biztos, gimnazista korában verses regényt írt (*Don Juan feltámadása*), valamint Rostand-darabot is fordít, amit elő is adnak a Nemzeti Színházban. A zenében is mutatott némi tehetséget, majd egyetemistaként társaival (Lukács György, Hevesi Sándor, Bánóczy László stb.) létrehozzák a modern és világirodalmi Thália Társulatot.

De ne szaladjunk ennyire előre. Benedek Marcell szerint életpályáját három ember határozta meg példaképként, irányítóként: a mesemondó nagy székely Benedek Elek, egyetemi tanára, az irodalomtörténész Riedl Frigyes és Romain Rolland a nagy humanista francia író. Benedek Elek, aki Testamentum címmel (hat levéllel kiegészítve) élet- és erkölcsi útmutatót írt a fia számára, jelszószerűen három dolgot hangsúlyozott: a függetlenséget, azt, hogy harcolni kell minden igaz dologért, valamint a szeretetet. Itt idéznünk kell Benedek István véleményünk szerint lényegi megállapítását: „*Egyetlen, amit nem tudott Benedek Elek: okosan bedobni fiát a mély vízbe, hogy tanuljon egyedül úszni?*” (BENEDEK István 1977, 7) Maga Benedek Marcell is apjára emlékező 1955-ös írásában azt írja, hogy „*Kétségtelen, hogy az én világnézeti fejlődésemet bizonyos ponton nem engedte és máig sem engedi túljutni az ő hatása?*” (BENEDEK Marcell 1963, 251) A szellemi örökség szempontjából

fontos, hogy habár Benedek Elek nem a tanári pályát választotta (még az egyetemet sem fejezte be), számos, a néptanítóknak szóló és/vagy az ő érdekeiket szolgáló lapnál dolgozott. Ki kell emelni a gyermeklapokat, *Jó Pajtás*, illetve a már elcsatolt Erdélyben a *Cimborá* című lapot, amelynek Elek nagyapó üzeni című rovatában gyermekekkel, de még a szüleikkel is levelezett. Benedek Marcell szerint apja a lányregények terén is forradalmat csinált, azaz újat, realitást hozott ebbe a műfajba. Úgy gondoljuk, hogy Benedek Marcell székely identitásának körbejárása céljából érdemes itt idéznünk a Tanácsköztársaság alatti, 1919-es rövid egyetemi tanári pályája egyetlen kiemelkedő tanítványának, Gyergyai Albertnek 1955-ös köszöntéjéből. „...s amely családi érzelmek és hagyományok titokzatos szövedékét fonta köréje, azt a »Benedek-misztériumot«, amely ezt az érzékeny és tartózkodó jellemet mintha ma is valami láthatatlan vértességgel védelmezné a nyers valóság, a profán világ ellen.” (GYERGYAI Albert 1968, 320–321)

Benedek Marcell 1903 és 1907 között jár magyar és német szakosként a budapesti egyetemre, ahol olyan neves tanárok tanítottak, mint Alexander Bernát, Becker Fülöp, Beöthy Zsolt, Heinrich Gusztáv, Petz Gedeon, Riedl Frigyes, Szinnyei József. Az életrajzíró Benedek István szerint azonban csak egy ember volt igazán hatással Benedek Marcellra, ő viszont egész életére kihatón: Riedl Frigyes. Az abszolút pedagógusság kérdése miatt foglalkoznunk kell Riedlrel, ha már ilyen nagy hatással volt Benedek Marcellra tudósként és művészlélekként, s tanárként egyaránt. Ezért érdemes Benedek Marcell Riedl Frigyesről szóló visszaemlékezéséhez fordulnunk. „Riedl igen egyszerűnek látszó célt tűzött ki a tanár elé: tanítsa meg az embereket olvasni. De aki olvasásra akar tanítani, magának is meg kell tanulni ezt a művészetet. A művészetben van egy adag beleérző képesség, a rokonság kutatása és felismerése író és olvasó között – de alapja mégis csak a tudás. Mit kell tudnunk az íróról, hogy beleérző képességünk téves utakra ne kerüljön? (BENEDEK Marcell 307. oldal) „Ránézzve a kérdések ebben a sorrendben helyezkedtek el: milyen lelki adottságok hozták létre azokat az alkotásokat, amelyeken mi gondos kutatásokkal megállapítjuk a taine-i determinánsok hatását.” (BENEDEK Marcell 1963, 307) Benedek Marcell azonban világosan látja, hogy ez beállítottság azzal, hogy az írói egyéniséget fontosságban a mű mellé, sőt elé helyezi, komoly problémákhoz vezet Riedl Arany János könyvében is. Megjegyzi, hogy Riedl Arany Jánosából nemcsak a szeretetet olvashatjuk ki, hanem a be nem vallott, mélységes lelki rokonságot is. „Riedl fordított sorrendje, ahogy már említettem, az egyéni természetből indul ki. Az egyén – elméletileg is – ugyanannyira érdekli, mint a mű. Ezt az embert boncolgatja az Arany János. Az elemző szándék szabja meg a könyv szerkezetét, amely – valljuk meg – nem szerencsés. ... Például nem kapunk összefüggő képet Arany

lírájáról ...” (BENEDEK Marcell 1963, 311). Benedek Marcellt egyébként egyetemista korában nagyon vonzotta Riedl Frigyes tanári habitusa és oktatási módszere, aki szerinte egyenlő partnerként kezelte már huszonöt évig tartó reálgimnáziumi tanítása során is diákjait, bevonva őket a fölvetett kérdések megoldásába. Egyetemi óráin is töprengve tanított, sohasem dogmatikusan, szemben a hallgatók néha heveskedő végítéleteivel. A Kiss Árpád Műhely Benedek Marcellról szóló egyik beszélgetésén valaki megállapította, hogy Riedl Frigyesnek nem volt igazán „szellemi arcéle”. Voltaképpen ezt támasztja alá Németh G. Béla Az irodalomtörténeti pozitívizmus magyar mintaműve Riedl Frigyes Arany-monográfiája című tanulmányában, (NÉMETH G. Béla 1975), amikor arról ír, hogy Riedl két ideál képét festette meg Aranyban, az erkölcsit, mint a magyar faj eszményi megtestesítőjét és a lélektanit, a lét eredendő nyomorúságát legmélyebben átérző emberét. Ez a két ideál pedig nem fér meg egymás mellett, sem gondolatilag, sem esztétikailag, s ezt az ellentétet nem is tudta feloldani, illetve „művészileg”, műfaja művészetével próbálta ezt megtenni. Kiváló lélektani alapú poétikai megfigyeléseivel nem tudta megoldani az egységes értelmezés funkcionális rendszerének kérdését. *„Márpedig Riedl könyvének ez a döntő hiánya; hiányzik belőle a művekbe foglalt tudatrétegek jelenségeinek az esztétikai létezésforma alapján történő szembesítése és megfeleltetése. Lélektan és poétika, poétika és esztétika, esztétika és filozófia, filozófia és etika, etika és történetfilozófia, történetfilozófia és szociológia; ezeken és a hozzájuk hasonló szembesítéseken és láncolatokon nem vitte keresztül sem a műveket, sem a fogalomkincset, melyekkel a műveket meg kívánta ragadni.”* (NÉMETH G. Béla 1976, 48) Annyit azonban Németh G. Béla is elismer, hogy tanítványai jegyzetei alapján Riedl a hivatalostól eltérő, szabad és bátor, hierarchiaellenes és demokrata gondolkodásra is tudott serkenteni. Riedl tehát tudásoknak és magatartásoknak sok elemével rendelkezett, s volt egy bizonyos fajta karizmája is. Úgy tűnik azonban, hogy nem rendelkezett az abszolút pedagógusnak azzal a képességével, hogy az mindig egy egész világot közvetít a tanuló számára, amely a tudásoknak és magatartásoknak más és más elemekből összetevődő konkrét együttese. Életrajzi kronológia szerinti haladást ígértünk, ami egyben az abszolút pedagógussággal kapcsolatos kérdések keretmetszetét is kell hogy jelentse. Benedek István szerint apja még az egyetemet sem fejezte volna be, csakhogy minél előbb az írói pályára léphessen. Kisegítő tanárkodások után, a fővárosi elhelyezkedés és a jövedelem miatt, Apponyi kultuszminiszter segítségével, 1912-ben a Markó utcai főgimnáziumba kerül és ott is tanít 1918-ig. Sajnos igen kevés dokumentum maradt fenn akkori tanárkodásáról, kiválóbb diákjai Benedek

István szerint nagyon élvezik előadásait, később közülük többen is barátai lesznek, így például: Juhász Vilmos, Sárközi György (a későbbi jeles író) és Szabolcsi Bence (az abszolút pedagógusok közé sorolható zenetudós, zenetörténész). Utóbbival élete végéig igen jó viszonyban volt. A sokoldalú Szabolcsi, akit Benedek a legnagyobb és a legszebben író zenetudósnak nevezett naplójában, s akinek - mint írta - annyi zenei gyönyörűséget és okulást köszönhet, nem tudjuk, hogy mit tanult az utóbbitól, csak feltételezéseink lehetnek. Benedek naplójában megemlíti azt is, hogy három tanítványa: Hász, Szabolcsi és Sárközi tulajdonképpen konzervatív volt az ő radikális korszakában, és – mint fogalmaz – „*nézeteim ellenére szerettem engem*”. Az mindenesetre felvethető, egyelőre még függetlenül attól, hogy Benedeket abszolút pedagógusnak minősítjük-e, hogy az utóbbinak esetleg jellemzője lehet az egykori tanítványok pályakövetése is. Röviden szólnunk kell gimnáziumi évei alatti egyre inkább radikalizálódó közéleti tevékenységéről, amely végül is a tanári pályától való megválásba torkollik. Benedek Marcell fokozatosan eltávolodik a nemzeti és keresztény oldaltól, kapcsolatba kerül a Galilei Körrel és Jáksi Oszkárral, de párthoz sohasem csatlakozik. Ezenkívül belép a Tanáregyesületbe, „ahol a baloldali szervezkedés lelkes propagálója” (a titkára volt – H. Á.) és a Szabadkőműves páholyba (a klerikalizmus ellen), „itt a destruktívnak nevezett konstruktív elégedetlenkedők vezetője.” (BENEDEK István 1977, 74) 1918. június 22-én a IV. Országos Középiskolai Tanárkongresszus előadója, ahol meghirdeti: „*Kultúra proletárjai egyesüljete!*” (BENEDEK István 1977, 87) Monográfiusa szerint ekkor alakította ki nagyon határozott polgári humanista-demokrata világnézetét, s ehhez minden politikai változás közepette hű maradt. Annak ellenére, hogy nem volt kommunista, a Tanácsköztársaság alatt egyetemi tanárságot vállalt francia irodalomból. Annak bukása után gimnáziumában fegyelmi bizottság elé állították, de Benedek Marcell elhatározta, hogy még a vád elhangzása előtt önként lemond állásáról, „*mert ha engedik, sem akar a »fajmagyar« irányzatban tanítani.*” (BENEDEK István 1977, 99) Ezt a lépést bátor, hősiességű értelmiségi magatartásnak neveznénk a részéről, különösen három gyermekkel a háta mögött.

Ekkortól mintegy huszonöt évig lényegében csak műfordításaiból él, és független embernek érzi magát a tanári pályán maradtakkal szemben. Nem hallgatnánk el monográfiusának véleményét sem, aki szerint „*a középiskolai tanári tevékenység is csak kényszerítő kitérő volt az életpályán, lényében fogva nem termett erre a hivatásra. Talán a közéleti tevékenységet is az okozta, hogy nem találta helyét a középiskolában. Az eredmény az volt, hogy elszakadt a tudománytól is, az irodalomtól is: hat év alatt egy közepes regényen kívül nem »termelt« semmit.*” (BENEDEK István

1977, 96). Az említett *Vulkán* (1918) című regényről Füst Milán írt annak hibáit alaposan feltáró kritikát, azzal zárva azt, hogy a jövőben jobb regények is kikerülhetnek írójának kezei közül. Véleményünk szerint paradox helyzet, hogy éppen a tanári munkától való megválás és az önálló alkotói pályára való lépés kísérlete után válik Benedek Marcell munkásságának meghatározó jellemzőjévé, minden területen és műfajban, egyféle nevelői szenvedély, amit talán nevezhetnénk pedagógiai erosznak is. A „transzfer” tehát megvalósul, jelentős alkotói képességek irányulnak a tanítás és a nevelés irányába. Gyergyai Albert, Proust nagy fordítója így jellemzi Benedek Marcellt: *„Fordítani sokféle okból lehet – nemcsak kenyérkeresetként, unalomból vagy műkedvelésből, hanem tudatos nevelő céllal, mesterségbeli öntudattal, s a közlésnek, az ismeretterjesztésnek azzal az önzetlen vágyával, amely örömet, élményeit nem tudja magában tartani, s másokkal is szeretné megosztani – s Benedek Marcell legtöbb fordítását ez a szép kívánság inspirálja.”* (GYERGYAI Albert 1968, 327)

Benedek Marcell a tanárság elhagyása után nem csak fordítói pályára lép, hanem már 1920-ban irodalomtörténeti jelentőségű szintézissel jelentkezik, megírja *A modern világirodalom 1800–1920* című kötetét. Olyan indulás ez, amely Goethe világirodalom-fogalma alapján az összehasonlító irodalomtörténet irányába mutat. Így válnak a világirodalom részévé és kerülnek be a kötetbe Petőfi, Arany János és a korabeli magyar irodalom, a modern magyar elbeszélők, élükön Móricz Zsigmonddal, a drámaírók mint például Herczeg Ferenc és Molnár Ferenc, a modern lírikusok, mindenekelőtt Ady Endre. Benedek többek között éppen vele kapcsolatban mutat rá a Taine-féle pozitívista determinizmus magyarázatainak elégtelenségére. Ez tehát irodalomtörténetének másik jelentős újdonsága, hogy rámutat a „tisztán művészi”, „formatörténeti” szempontok fontosságára.

Mint már említettük 1922-ben jelenik meg bevezető könyvecskéje az olvasás művészetébe, amelyet aztán új, átdolgozott kiadás követ 1927-ben, majd Az olvasás művésze 1957-ben, illetve ennek két további kiadása, immár Benedek halála után, 1970-ben és 1985-ben.

Most érdemes elkezdenünk tisztázni, hogy mit is jelent az olvasás művésze Benedek Marcellnél? Metafora vagy használható, a megértést szolgáló fogalom? Elsajátításához egyszerre magyarázni és tanítani is kell? Amennyiben az utóbbi kettő is, azt akkor hogyan lehet megtenni? Ki az, aki ezt csinálja? Benedek véleménye szerint az olvasó nemcsak passzív, hanem aktív befogadója is a műnek, ami nélkül az nem is fejtheti ki hatását, voltaképpen ekkor készül el. Hangsúlyozza, hogy *„Az olvasás igenis művészet, végső soron közel járma az írás művészetéhez...”* *„Az olvasás művésze az, akiben a*

megformálás adományán kívül minden megvan, ami az író íróná teszi?'. (BENEDEK Marcell 1970, 9) Itt szerintünk két kérdés is akad. Akiben megvan ez a tehetség, azt minek tanítani, másrészt, akiben nincs meg, abban fel lehet-e ezt ébreszteni? Az elsőre a válasz az, hogy nincs olyan tehetség, amit okos szóval, ismeretekkel fejleszteni ne lehetne. A másodikra a válasz pedig, hogy „Ami ebben az aktivitásban az egyén vele született sajátosságának következménye (pl. fantázia, érzékenység) – azon változtatni nem lehet. Ami azonban az életkörülményekkel, szociális helyzettel, korral, az ízlés és a tudás, az általános műveltség, az erkölcsi felfogás minőségével függ össze: az fejleszthető. És mert azok az adományok, amelyek az irodalom élvezéséhez szükségesek, éppenséggel nem ritkák: ezért nem lehetetlen feladat az irodalmi élvezet tudatosá tétele, az olvasás művészetévé való kifejlesztése az olvasóközönség tízezreiben.” (BENEDEK Marcell 1970, 11) Ugyancsak fogas kérdés az az állítás, hogy a műélvezés kulcsa: az olvasó önmagát találja meg a műben. Hiszen az olvasó egy fércműben is magára ismerhet. Benedek válasza erre az irodalom és a nem irodalom különbségének magyarázata. Van azonban ehhez kapcsolódóan még egy nehéz kérdés, hogyan élvezhetjük azokat a remekműveket, amelyekbe nem tudjuk önmagunkat beleképzelni-beleérezni? Itt „a tetszés elengedhetetlen feltétele, hogy bele tudjuk élni magunkat abba az atmoszférába, amit a művész teremt. És ebben segít a magunk nevelése.” (BENEDEK István 1977, 162)

Azonban Benedek Marcellnél nemcsak az olvasás művészet, hanem az irodalom-történetírás is. Már *A modern magyar irodalom* (1924) elején így ír Benedek István szerint: „Az irodalomtörténet írásához csupa művészi tulajdonság szükséges: megértő- és ítélőképeség, ízlés, és formaérzék, egyéni világnézet s végül stílizáló képesség – hiszen az irodalomtörténet maga is művészi alkotás. Kell hozzá tudás is, de az »ezer apróbb-nagyobb adat ismerete, módszeres felkutatása« csak olyan előfeltétele az irodalom-történetírás művészetének, mint a festékeverés »tudománya« a festészetnek..... Aki csak ennyit tud, ne lépjen az olvasók elé.” (BENEDEK István 1977, 229)

Itt kell megemlítenünk Benedek 1928-ban megjelent, *Délsziget anagy a magyar irodalom története* című regényét, amely nemcsak ez utóbbi kettő, hanem dráma is, dialógikus formában megírt mű. A könyv későbbi, 1948-as kiadásában, kiegészül a közben eltelt két évtized irodalmának megvitatásával. Az előljáró beszédhez írt kiegészítésben pedig megvallja a szerző, hogy ez a legkedvesebb könyve, mert nem a műértőknek szánta, hanem mindenkinek a kezébe szerette volna adni. A „főhős” Érdy professzor, Riedl Frigyes és Benedek Marcell tanári-tudósi-emberi alakjából van „megregényesítve”, akárcsak Szentpáli professzor, a szerzőnek ugyancsak 1928-ban megjelent Hamlet tanár úr című regényében. Érdy a művelt és éppen ezért a hivatalos irodalomtörténészek szemléletmódját képviselő Marianne-nal és a vulgáris

materialista Pongrácz mérnökkel vitatkozik a magyar irodalom élethalálkérdéseiről, mert ahogy mondja: „Csak élő írók és csak halott írók vannak”. Más perspektívából pedig így fogalmaz: „Éppen az volna a szellemi önállóságunk, európai biztonságérzetünk bizonyítéka, ha meg mernők állapítani azoknak az európai értékek is, akiket Európa sohasem érthet meg: Aranyinak, egy Vörösmartynak az értékét”. Benedek Érdynek a következő, Marianne-hoz szóló mondatot adja a szájába, immár nem a Délszigeten, hanem 1945-ben, a romos Budapesten, a Gellérthegyen: „Halál? Hát nem hallja, hogy most kezdjük újra a magyar irodalom történetét?” Benedek a regény megírásakor még maga sem tudhatta, hogy mi kezdődik újra 1948 után.

Benedek Marcell irodalomesztétikájában (BENEDEK Marcell 1936) magát a kritikust is művésznek nevezi, „akinek bírálata egy megíratlan és tudatosan soha rendszerbe nem szedett filozófiába illeszkedik bele”: Ebben a munkájában nyilvánvalóvá válik, hogy irodalomszemlélete a Benedetto Croce-i intuíció módosított fogalmán alapul. Így Benedek Marcell szerint „Minden művészet a beleérző képzet megnyilatkozása.” „Az intuíció teszi a művészetet – s így az irodalmat is – a megismerés legfőbb eszközként; a szabály teszi érzékelhetővé, közölhetővé a megismerést. A megismerés – láttuk – hatalom; a hatalom: élvezet. Az író gyönyörködött bennünket. Van-e a gyönyörködésnek erkölcsi jelentősége?” (BENEDEK Marcell 1936, 13) „Művészet és erkölcs – egy. Vagyis: az erkölcs maga nem művészet, de a művészetet nem lehet elválasztani az erkölstől.” (Benedek Marcell 1936, 14) „Ha az író művészete nem játék, még kevésbé az a kritikus művészete. Erkölcsi és társadalmi felelősége még nagyobb. A művész beleérző képességén és formaérzékén kívül tárgyi tudásra, intellektuális áttekintésre is szüksége van.” „Az esztétikus-kritikusnak tanító és nevelő szerepe a közönséggel szemben fontosabb mint az íróval szemben.” ... „Az irodalomesztétika arra való, hogy tudatosabbá tegye, elmélyítse az olvasó kritikáját és az író önkritikáját.” (BENEDEK Marcell 1936, 20) „Végül pedig: az irodalomesztétika fegyver is – talán a legerősebb fegyver – az irodalom szabadságáért vívott harcban.” ... „A maga tehetőségén és erkölcsi gerincén kívül (az írónak – H. A.) más támasza nincs, mint a közszellemet nevelő kritika, amely az írói szabadság politikai vagy üzleti ellenségeinek szünetlenül magyarázza, hogy mi az irodalom. Ha az egész közszellem szabadságellenessé válik: az esztétikának szembe kell szállnia az egész közszellemmel.” ... „Irodalom és szabadság: egy – mondom befejezésül. Csak szabad irodalom fejezheti ki az ember belső és külső világát.” (BENEDEK Marcell 1936, 20)

Benedek Marcell talán legaktívabb, bátran mondhatjuk, abszolút pedagógusi időszaka az 1945-46-os kolozsvári egyetemi tanárság volt, amikor esztétikát és irodalmi kritikát tanított. Emellett dramaturgja volt a Magyar Színháznak és vezetője a Kamaraszínháznak. Itt írta (az asztalfióknak) Madách életét, munkásságát és *Az ember tragédiáját* egy 1883-as előadást követő képzelte kávéházi beszélgetés keretében igen kreatív módon bemutató rádióhangjátékát.

Benedek Marcell, Lukács György meghívására 1947–62 között drámatörténetet tanított az ELTE-n és műfordítási gyakorlatokat tartott.

Akkori tanítványa, Szekér Endre (SZEKÉR Endre 1981) szerint a kisszámú hallgatóság előtt rendkívül szerényen, saját írásairól, kutatásairól nem beszélve, úgy adott elő, mintha ezekhez szólna.

Összegezve: Benedek Marcell életművének több olyan vonása is van, amelyek az abszolút pedagógusok kritériumai közé tartoznak. Nem kétséges, hogy többoldalú, és bizonyos területeken kiemelkedő alkotói képességekkel rendelkezett. Kiemelkedő fordító volt, összesen több mint kétszáz művet fordított magyarra, elsősorban francia nyelvből, de németből és angolból is. Kiváló lexikográfusnak tekinthető, az általa főszerkesztett 1963–65-ös *Magyar Irodalmi Lexikon* úttörő jelentőségű. Regényíróként nem emelkedett a legjobbak közé, de több regénye alapján is jó regényírónak tekinthető. Jól értett a dramaturgiához és a színházi rendezéshez is. Önmegvalósításként élte meg, hogy a mintegy szabadnak és függetlennek tekinthető, kitartó és termékeny irodalomtörténeti és esztétai tevékenységét a tanítás és nevelés szolgálatába állítsa. Ez irányú küldetéstudata mindenkire vonatkozóan és minden korszakban érvényesült. Mindezek alapján joggal tekinthetjük őt abszolút pedagógusnak.

Felhasznált irodalom

- BENEDEK István (1977): *Benedek Marcell*, Magvető Könyvkiadó, Budapest
- BENEDEK Marcell (1970): *Az olvasás művészete*, Gondolat Könyvkiadó, Budapest
- BENEDEK Marcell (1990): *Délsziget avagy a magyar irodalom története*, Kelenföld Kiadó, Budapest
- BENEDEK Marcell (1936): *Ember, világ és irodalom*, Franklin, Budapest
- BENEDEK Marcell (1928): *Hannibál tanár úr*, Dante, év nélkül, Budapest
- BENEDEK Marcell (1963): *Könyv és színház*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest
- BENEDEK Marcell (1965): *Naplómat olvasom*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest
- BENEDEK Marcell (1961): *Romain Rolland*, Gondolat, Budapest
- BENEDEK Marcell (1968): *Szépén élni*, Magvető Könyvkiadó, Budapest
- GYERGYAI Albert (1968): *A Nyugat árnyékában*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest
- NÉMETH G. Béla (1976): *Léhar és nemzetiség*, Magvető Könyvkiadó, Budapest
- SPRANGER, Eduard (1946): *A pedagógiai génusz*, EROS, Egyetemi Nyomda, Budapest
- SZEKÉR Endre (1981): *Érték és írás*, Forrás Egyesület, Kecskemét
- SZEKÉR Endre (1994): *Benedek Marcell*, Balassi Kiadó, Budapest